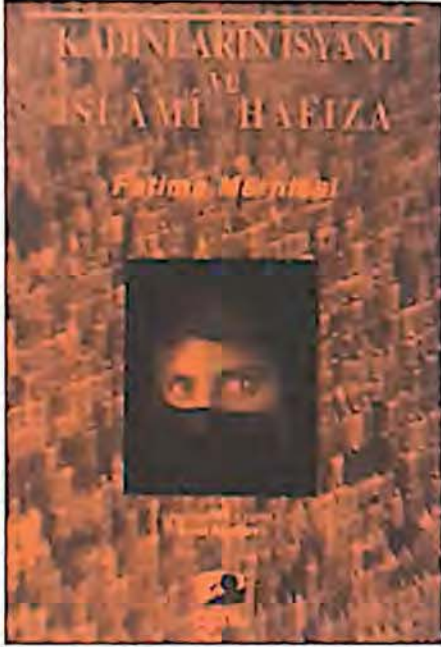

Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza

Fatima Mernissi

EPOS YAYINLARI
ANKARA 2004,
173 S., 14x20 cm,
ISBN: 9789756790212

Fatima Mernissi, bu kitabında İslami gelenek içinde yetişmiş bir kadın yazar olarak yazmanın iç rahatlatıcı, hatta cildimize iyi gelen bir eylem olduğundan bahseder. "Yazmak, estetik ameliyattan iyidir." Yazmanın ruha iyi geldiğini ve bizi rahatlattığını söylemekle, kadınların karşılaştıkları zorlukları yenmede bir araç kılmış oluruz. Yine Mernissi, Neval el-Saadawi gibi velud bir yazarın nasıl genç kalan birisi olduğunu örnek verir.

Ataerkil bir geleneği eleştirel bir süzgeçten geçiren ve kadınların kültürel ve sosyal sorumluluklarını tıpkı bir erkek alim gibi ele almasını, yerine getirmesini önemli bir hedef olarak belirleyen yazar, tarihsel araştırmaya oldukça değer verir. Sosyolojinin ve tarihin verilerini de kullanarak siyasi olarak hafızamızı temizlememizin nasıl olacağını işaretlerini verir.

Efsanevi İslam imparatorluğunun genişlemesi sırasında otoritesini zorla kabul ettirmek ve bu otoriteyi

cariye fenomeniyle pekiştirmek üzere cinsel eşitsizliğe izin veren tarihsel gerçek olmasaydı, Müslüman şahsiyetinin derinliklerindeki hiyerarşik ilişki modelleri, etkisini yirminci yüzyılda böylesine güçlü bir şekilde koruyamazdı. Böyle bir konumda olan kadın, haliyle bir direniş içine girmekte ve Mernissi'nin özel bir önem atfettiği nüfuz, bir ölçüde yaşamı kültürel olarak erkeklerle aynı havada solumak için bir şart haline gelmektedir. Bu kelimeyi bilinçli bir şekilde kullandığını düşünmekteyim. Özellikle sakatlanmış yaşamları olan Arap kadınları ve belki de bu durum çok hoşlarına giden erkekleri uyandırmak ve sarsmak için yıkmak bir başlangıç olabilir. Bu yönüyle kitap tembellik içindeki zihinleri uyandırmaya aday bir vasıta.

Ataerkil zihniyetteki erkeğin büyük trajedisi, bakirelik ile ilgili görüşlerinde bir farklılığa gitmesini gerektirmektedir. "Erkekler, bakireliğe gerçekten değer veriyorlarsa, yapacakları tek şey, bunu, kadınlar için olduğu kadar erkekler için de önemli olan, evlilik öncesi örnek davranış olarak benimsemektir." (s. 66.) Kadın ile erkek arasındaki cinsel eşitsizliğin sonucunda, kadınlar hilelere başvurumaktadırlar. Bu da toplumsal bir şizofreni içine sürüklenmeyi beraberinde getirmekte dolayısıyla erkeklerin zihni ve yaşantısal düzeyde bir sorgulamaya gitmesi aciliyet gerektirmektedir.

İslam ve Arap toplumunun tarihi, cinsiyet-rol tanımlamalarını nasıl ele alır?

Cinsiyete dayalı işbölümünde iklim koşulları ve diğer sayılan beş unsurla birlikte köleliğin artışı, daha sonra kapitalizmle birlikte kadınların emeği hesaplamalara katılamamıştır. Kadının dışarıda çalışması açısından, daha önceki yerleşik olan mekanın özel ve kamusal alan olarak bölünmesi kadın için olumsuz bir durum olmaktadır. Kamu alanı erkeklere aittir; burası üretim, ekonomi ve para kazanılan alan iken, özel alan, kadının alanıdır. Burası cinsellik ve doğurganlığa hasredilmiştir. Mekanın ekonomik (kamu ve erkek) ve ev içi (özel ve kadın) alanlarına ayrılması İLO araştırmasının ortaya koyduğu bulgulardan birine açıklık getirir. Yani, ev dışında para kazanmak için çalışan kadının, fuhuş olarak görülen, ağza alınamaz faaliyetler içinde bulunan biri olarak algılanması. Ataerkil otoritenin zayıflamasıyla, toplumsal mekanın yeniden düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Fakat bu değişime rağmen Mernissi'nin nüfus planlaması istatistikleriyle ortaya

koyduğu şekliyle kadınların doğum öncesi ve sonrası bakımı bir hak olarak verilememiştir. Kadınların eğitimi de hala önemli bir sorun olarak durmaktadır. Modern sektörde istihdam edilmemeleri, onların farklı yollarda kullanılmasını getirmektedir. Bu, kadın sorununu ele alırken ihmal edilmemesi gereken bir durumdur. Yani ahlaki sorunlarımız ancak toplumsal ve ekonomik yapıyla bağlantılandırılarak çözülebilir.

Mernissi, Akdeniz erkeklerinin aşkı eşitler arasındaki derin ve bütünsel bir ilişki olarak tahayyül etme yeteneğinden uzak olduğundan bahseder. (s. 73.)

Tek Tanrılı dinlerin ataerkil yapısının ortaya konmaya çalışıldığı kitapta, kadına en çok İslam değer vermekle birlikte özellikle Abbasi halifelerinden itibaren kadının statüsü, alt bir seviyeye gerilemiştir. Dinin yerleşmiş yapısını ataerkil bir yapıyla bütünlüştürmüş gören Mernissi, bu bakışıyla örtünmeyi de sorgular. İslam tarihinden Sakine'yi ve Ayşe Bint Talha'yı örnek verir. Bize göre, bu görüşü spesifik kalmayı hak etmekle birlikte, diğer önerileri hiç de yabana atılır cinsten değildir. Hatta kadın haklarıyla ilgilenen bir araştırmacının mutlaka dikkate alması gereken bir öneriler dizisini içerir. "İslam grup yönelimlidir ve bireysel arzular kaptis olarak nitelendirilir. İslam dünyasında kadının itaatsizliğinden çok korkulur." Erkeğin de Allah'a itaati aşkı engelleyen bir unsurdur. Bu durumun aksi hiyerarşik düzeni zayıflatacaktır.

Kültürel, duygusal ve entelektüel bir ilişki kurmak burada hem Müslüman erkeği hem de Müslüman kadını ilgilendiren değerli bir yaşam tarzı olmaktadır. Tabii bunun yanında demokratik olmayı ve eğitimde ilerlemeyi esas alan, İslam'ın ideal değerlerini de baş uku demiz görmeye devam etmek kaydı vardır.

Mernissi, kadınların ataerkil bir yapı içinde alternatif bir arayış olarak tekkeleri tercih ettiğini anlatmaktadır. Hatta tekkeler, psikoanalizde önemli bir yer tutan terapi rolünü üstlenirler. Erkeklerce tanımlanmış kadınlığa farklı bir yaklaşım getiren kadınlar böylece sükunete ererler. Din, cinsiyet tanımlarının sınırlamalarına karşı da bir sığınma olabilmektedir kadınlar için.

Kadın haklarıyla ilgilenenler için şu üç nokta önemlidir: Birincisi, İslam'ın ilk on yılları üzerine araştırma yapılması ve önde gelen Müslüman kadınların biyografilerin hazırlanması; ikincisi, İslam ülkelerinde yüzyılın dönümünde feminist araştırma; üçüncüsü, İslam'da kadın köleliği ve fahişelik.

Kölelikle fahişelik el ele gittiği için, bu konudaki belgeleri araştırarak ortaya çıkarmak, İslam ülkelerinde kadınların değerinin düşürülmesinin, Kur'an ile O'nun ilkeleri ve yasaların ihlali olduğu gerçeğini gözler önüne serecektir. Geçmişe dönülerek yapılacak ciddi tarihsel araştırma, fahişelik ve bu kurumun müşterilerinin muhafaza ettiği temkinli sessizliği ve günümüz toplumlarında tabu durumunda olan bu konu üzerindeki örtünün kaldırılmasına yardımcı olabilir.

Son olarak yazar, İslam'ın ilk yıllarını fazlasıyla önemseydiğini belirtir ve "Anti-Demokratik Siyasi Hafızayla Nasıl Baş Edilmeli?" adlı bölümde İslam'ın büyük ve geniş bir uygarlık olarak, Peygamberimiz kadar "demokratik" olabilmemiz için bize hak tanıdığını söyler. Yine burada Abbasi dönemi önemli bir farklılaşmayı içerir. Tarihsel sorgulama bu bakımdan can alıcıdır. ■

Ayşe ÇİL